

Recenzja publikacji: Agnieszka Kościańska, *Płeć, przyjemność i przemoc: kształtowanie wiedzy eksperckiej o seksualności w Polsce*, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego 2014, ISBN 9788323515623

Zrecenzował(a): Dr. Małgorzata Bieńkowska

Redakcja naukowa: Dagmara Dudek

Data publikacji: 20.09.2016

DOI: 10.11584/opus4-1064

Książka Agnieszki Kościańskiej „Płeć, przyjemność i przemoc. Kształtowanie wiedzy eksperckiej o seksualności w Polsce” wydana w 2014 roku jest niewątpliwie pionierską pracą w naukach społecznych w Polsce. Autorka podejmuje się dokładnej analizy rozwoju i przemian dyskursu seksuologii. Zasadniczym wątkiem, na którym badaczka skupia uwagę, są przemiany i wpływy, jakim podlega ta dyscyplina naukowo i co przekłada się na tworzenie naukowego obrazu kobiecej seksualności.

Praca składa się z trzech części: „Seksuologia i społeczeństwo”, „Przyjemność. Droga do dobrego seksu” i „Przemoc. Dyskurs ekspercki wobec gwałtu”.

Pierwsza część—„Seksuologia i społeczeństwo” – to zarys historyczny rozwoju seksuologii. Choć praca koncentruje się przede wszystkim wokół rozwoju polskiej seksuologii, to bardzo dokładnie zostaje tu przedstawiony rozwój seksuologii w ogóle. Kościańska wnikliwie przedstawia wpływy światowej seksuologii na rozwój wiedzy w Polsce. Akcentuje przy tym znaczenie pionierów polskiej seksuologii i działaczy na rzecz emancypacji seksualnej przed II wojną światową. Kontekst historyczny i wpływy ideologiczne stanowią w tej pracy punkt odniesienia do szczegółowych rozważań o tym, w jaki sposób zmieniało się podejście nie tylko do samego seksu jako przedmiotu badań naukowych, lecz także postrzegania kobiecej seksualności. Autorka, odwołując się do koncepcji normalizującego dyskursu Michaela Foucaulta, ukazuje, jak poszczególni seksuolodzy, prowadząc własne badania, wpływali na to, które spośród praktyk seksualnych uznawane były za normalne/naturalne, a co uznawano za zachowania dewiacyjne. W kontekście analizowanego rozwoju wiedzy eksperckiej o kobiecej seksualności Kościańska podkreśla kontrowersje, które wzbudziło opublikowanie raportu Alfreda Kinseya w 1953 roku, dotyczącego m.in. zachowań kobiet (s. 28-29). Raport ten naruszył społeczne tabu kobiecej seksualności, poddając ją refleksji naukowej i stawiając na równi z męską seksualnością. Wreszcie też, w tej części publikacji opisane zostały przemiany z zakresu metodologii badań w obrębie seksuologii, szczególnie pod wpływem rozwoju feminizmu w latach 70. XX w. Badaczka sporo miejsca poświęca również omówieniu wpływu medykalizacji na medyczne i społeczne podejście do seksualności i określa je mianem biomedykalizacji seksualności (s. 38-45).

W części drugiej zatytułowanej „Przyjemność. Droga do dobrego seksu” autorka kreśli rozwój edukacji seksualnej w okresie powojennym w Polsce socjalistycznej (PRL), gdy cenzura spychała erotykę do sfery prywatnej. Powraca tu kwestia normalizacji seksualności, która ujęta jest w kategoriach moralnych i przypisana relacji między kobietą a mężczyzną pozostających w związku małżeńskim. Konsekwencją tego było między innymi silne stygmatyzowanie seksualności młodzieży, rozwinął się dyskurs „upadku moralnego” (s. 71). Kościańska pokazuje tu także rolę i znaczenie, jakie odegrały działania popularyzatorskie seksuologów na łamach jednego z tygodników (lekarze edukowali społeczeństwo w formie odpowiedzi na listy czytelników). W odwołaniu do dyskursu seksualności Foucaulta autorka w tej części dokonuje analizy korespondencji między lekarzami seksuologami a pacjentami czytelnicami na łamach pisma „itd.” i „Zwierciadła”. Omówione i porównane tu zostają metody pracy edukacyjnej Lwa Starowicza i Kazimierza Imielińskiego, a także Michaliny Wisłockiej. Badaczka analizując przemiany dyskursu seksuologii/seksualizmu, podkreśla metodologiczną trudność, z jaką się spotkała. Píše ona o tym, że analizując dane do lat 80. XX w., korzystała z wybranych pism popularnych, na łamach których publikowali seksuolodzy. Przy wyborze kierowała się popularnością ich książkowych publikacji. Jednak współcześnie mamy do czynienia z poszerzeniem się kanałów przekazu wiedzy fachowej. Autorka rozszerza tu swoje pole badawcze o obserwację uczestniczącą podczas kursów dla lekarzy, psychologów i edukatorów seksualnych. Píše także o tym, jak wyglądała ścieżka edukacyjna przyszłych seksuologów. W odrębnym podrozdziale badaczka podkreśla znaczenie alternatywnego kanonu edukacji seksualnej, który wychodzi z krytyki oficjalnych szkoleń (s. 129-133). W podsumowaniu do drugiej części książki Autorka zastanawia się nad tym, na ile krytyka feministyczna i badania z zakresu studiów queer wpłynęły na współczesną seksuologię. Ukazuje szanse jakie wynikają z wpływu feminizmu na edukację seksualną lekarzy. Zauważa jednak też zagrożenia, które mogą być spowodowane przez wykorzystanie haseł feministycznych przez rynek.

W trzeciej części „Przemoc. Dyskurs ekspercki wobec gwałtu” badaczka skupia się na podejściu seksuologów do gwałtu, a tym samym również na tym, jak gwałt jest przedstawiany w dyskursie seksualności. Jak zaznacza Kościańska, dopiero w latach 70. XX w. pojawiła się debata dotycząca przestępstwa gwałtu. Znaczący głos w tej debacie, który kształtuje postrzeganie gwałtu, również przez samych seksuologów, przypisać można działaczkom organizacji kobiecych, aktywistkom feministycznym. Ukazana tu zostaje figura ofiary gwałtu „która sama chciała”, funkcjonująca w dyskursie. Omówione zostały tu także zostają regulacje prawne dotyczące gwałtu, obecne w polskim prawie od 1932r., wraz z interpretacjami tego, co uznawano za przestępstwo seksualne. Ukazane zostaje tu także podejście policji i lekarzy do ofiar gwałtu, przebieg procedury sądowej, jak i ciężące na ofierze stereotypowe postrzeganie relacji ofiary–sprawcy gwałtu.

Praca Agnieszki Kościańskiej jest pierwszą pozamedyczną pracą dotyczącą rozwoju seksuologii w Polsce, ukazującą rozwój współczesnego dyskursu seksualności. Jest to bez wątpienia cenna naukowo i poznawczo publikacja. Jedynym – w moim odczuciu – mankamentem pracy jest to, że nie porusza ona w szerszy sposób wielu wątków, które w obrębie tego dyskursu się pojawiają, a w pracy zostają ledwo zaakcentowane; pominięty tu zostaje prawie całkowicie wątek inicjacji seksualnej, erotyki homoseksualnej, pozanormatywnych praktyk seksualnych itd.

Recenzja została pierwotnie opublikowana na www.pol-int.org.